

**Pók Judit, Szabolcs vármegye katonai leírása 1782–1785.
A Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei Levéltár Kiadványai II.
Közlemények 6. Nyíregyháza, 1992. X + 128 lap + tart.**

A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár új sorozatot indított. Ennek első kötete Szabolcs megye. Már jóval korábban (1928-ban) Eperjessy Kálmán felfigyelt a leírásra, és a közzétételt belátható közelségbe hozta azzal, hogy a bécsi levéltárban lévő gót betűs anyagot latin betűsre translitterálta, így legalábbis a németül tudók számára ismertté tette a leírtakat. Maga a szöveg hamisítatlanul kincstári. S e „kincstári” jelleget Pók Judit remek fordítói vénával vissza is tudta adni. A katona mérnökök nem tudtak magyarul, sokszor még az árnyalt német tudás is megkérdőjelezhető. Nemcsak osztrákok és csehek (mint a szerző megjegyzi) vettek részt a felmérésben, hanem a nevek tanúsága szerint angol (MacDermot), francia (Ponsard) és spanyol (Gomez) eredetű tisztek is. Az csak természetes, hogy a katonai szempontok dominálnak. Ismertetik a térképészet szabályai szerint a térszínformákat, a talaj minőségét, utakat, tájékoztató pontokat stb. A megye határait nem tekintik merevnek, mindenütt a földrajzi szempontoknak vetik alá őket (így pl. felvesznek Zemplén megyei helységeket). A Szabolcsból kihagyottak esetében pedig mindig utalnak rá, hogy ezek melyik megye (többnyire Szatmár) felmérésében szerepelnek. Az eddigiekből világos, hogy nemcsak térképeket kapunk, hanem mintegy mellékletként az illető helység rövid leírása is megvan. E közzétételnek éppen ez a lényege (a szerző gondosságát bizonyítja az is, hogy a kötet végén néhány térképet is közzétesz). Azt mondanom se kell, hogy itt is a katonai-földrajzi szempontok a meghatározók. Az egyes objektumok nevei számukra másodlagosak, nekünk viszont éppen ezek lennének a lényegesek. Nem szerepel annyi név a leírásban, mint amennyit várnánk (azért így is van éppen elég). Egy katona számára az a lényeg, hogy az illető területen mocsár van, és nem az, hogy a neve pl. *Füzes Ret*. A nevek leírása hallomás után történt. Ez a magyarul nem tudó térképész számára azt (is) jelentette, hogy megpróbálta saját nyelvéhez idomítani a neveket. Ráadásul az Eperjessy-féle átírásban is voltak elírások, így Pók Judit számára nem maradt más lehetőség, mint az, hogy a térképek alapján azonosítsa az elnevezéseket. Ez, természetesen, nem mindig egyértelmű. A bizonytalanságot – igen helyesen – kérdőjellel látta el. Felhasználta a korabeli nem katonai jellegű térképeket is: így munkája csaknem eléri a maximumot. A Pesty-féle gyűjtés alapján több helynév mellől el lehetett volna hagyni a kérdőjelet (mellesleg jegyzem meg, hogy a Pesty-féle anyag – 145 helységgel – meg fog jelenni magam és Mező András közzétételében a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Szemle kiadásában). Említettem, hogy a kiemelkedések (*Bintak hegy* = *Péntek hegy*) és a mocsarak (*Meszes to* = *Mézes tó*) szerepelnek leginkább. Az országutakat minden esetben feltüntetik a mérnökök. Élelmezés szempontjából nem közömbös a csárdák megnevezése sem (pl.

Hajdúböszörménynél a *Trimpo* = *Tirimpó csárda* – később dűlőnév alakult belőle).

A leírásokat Mutató zárja. Itt megtalálhatjuk mindazon neveket helységekre lebontva, amelyek a könyvben szerepelnek.

Első látásra ez a könyv a honismeret számára nyújt sokat. Ám a névtudományi jelentőségét sem szabad lebecsülni. Megtudhatjuk például, hogy egy-egy helységnek mi volt az akkor használatos neve. Érdekes megjegyezni azt is, hogy a határrésznevek többsége még ma is él.

Hangsúlyoztam, hogy katonai leírás. Napjainkra a katonai jelleg megszűnt – maradt a honismereti, történeti földrajzi és onomasztikai jelentősége. A szerző egyébként azóta már kiadta Szatmár megye leírását is, jelenleg Bereg megyén dolgozik.

MIZSER LAJOS

**A munkácsi görögkatolikus püspökség lelkészsképeinek
1806. évi összeírása. Szerk. Udvari István. Nyíregyháza, 1990.
(Vasvári Pál Társaság Füzetei 3. sz.) 189 lap**

A kötetet nemcsak szerkesztette, hanem nagyobbbrészt írta is Udvari István. Mellette még Bendász István, János István, Páll István és – utoljára, de a betűrendhez igazodva – ifj. Udvari István nevét kell megemlítenünk, mint egy-egy fejezet vagy különleges témájú kisebb tanulmány, összesítő táblázat, statisztikai földolgozás szerzőjét. (Már maga ez a névsor keresztnév-gyakorisági adattár!) Végeredményben tehát kollektív munka, mégis a szerkesztő (és egyúttal alighanem sorozatszerkesztő) érdeme, hogy elsősorban a magyar és szláv történettudomány, művelődéstörténet, de a névtudomány számára is jelentős adatokat tartalmazó könyv áll rendelkezésünkre egy eléggé ismeretlen területről: a 19. század eleji görögkatolikusok számáról, nemzetiségi megoszlásáról, lakóhelyeiről, azok neveiről.

Mint említettem, elsősorban nem a névkutatók számára forrásmunka ez a kötet, s ez megtudható az összeírás latin nyelvű (de itt lefordított) hosszas alcíméből is, mely ugyanis így hangzik: „Összegez ősszeírása az egész, áldott Munkácsi Egyházmegye parochusainak, parochiáinak, templomos és templom nélküli filiáinak, ezeknek az anyaegyháztól való távolságának, a lélekszámnak, a jobbágyok, zsellérek, a házasságok, születettek, meghaltak számának, a prédikáció nyelvének, valamint a népiskoláknak”. Mégis be kell mutatnunk a